

Received: 26 September 2012

Received in revised form: 18 November 2012

Accepted: 12 December 2012

Competitive Advantage in Tourism of Southeast Asian Countries (in Thai)*

Akarapong Untong**

Division of Tourism, Faculty of Humanities, Chiang Mai University, Chiang Mai, Thailand

The competitive advantage in tourism of the countries in Southeast Asia was assessed by using coverage ratio and revealed comparative advantage (RCA). Static and dynamic analyses were applied to the data of tourism services export during 2002-2010. The results show that Cambodia, Laos PDR, Malaysia, Thailand, and Vietnam had competitive advantages, i.e. these countries gain the surpluses more than that of the region's. Thailand had the highest specialization in Southeast Asia but declining. Malaysia had the highest specialization growth rate followed by Cambodia and Singapore. The tourism export of these three countries declined but at a slower rate than that of the whole region. Thailand as the regional leader in tourism should forge a stronger partnership in tourism with Southeast Asian countries. It should also enhance market promotion in the region.

Keywords: tourism, competitive advantage, specialization, Southeast Asia

JEL Classification: F14, F19, C43

* The author thanks Prof. Dr. Mingsarn Kaosa-ard for comments on the earlier version of this paper.

** Corresponding author: Akarapong Untong, Ph.D., Public Policy Studies Institute, 145/5 Moo 1 Changpuek, Muang Chiang Mai, 50300, Thailand. Tel: +66 53 327590, Fax: +66 53 327590-1 ext. 16, E-mail: akarapong_un@hotmail.com

ความได้เปรียบในการแข่งขันด้านท่องเที่ยวของประเทศ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

อัศรพงศ์ อ้นทอง

สาขาท่องเที่ยว คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ 50300 อีเมลล์: akarapong_un@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้วิเคราะห์ความได้เปรียบในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยใช้ตัวชี้วัด coverage ratio และความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ (RCA) ทั้งในเชิงสถิติและเชิงพลวัต การวิเคราะห์ให้ข้อมูลการส่งออกบริการการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศในช่วงปี พ.ศ. 2545-2553 ผลการศึกษา พบว่า ประเทศกัมพูชา สปป. ลาว มาเลเซีย ไทย และเวียดนาม มีความสามารถในการแข่งขัน โดยมีส่วนเกินของการส่งออกบริการท่องเที่ยวเมื่อเทียบกับทั้งของภูมิภาค ประเทศไทยมีความชำนาญพิเศษสูงสุดในภูมิภาคนี้ แต่มีแนวโน้มลดลง ประเทศมาเลเซียมีความชำนาญพิเศษเพิ่มขึ้นในอัตราสูงสุด รองลงมาคือ ประเทศกัมพูชา และ สิงคโปร์ โดยพบว่ามีส่วนเกินการส่งออกบริการท่องเที่ยวหดตัวต่ำกว่าภาพรวมของภูมิภาค ประเทศไทยควรใช้โอกาสการเป็นผู้นำด้านการท่องเที่ยวสร้างพันธมิตรท่องเที่ยวและส่งเสริมตลาดท่องเที่ยวในภูมิภาคให้มากขึ้น

คำสำคัญ: การท่องเที่ยว ความได้เปรียบในการแข่งขัน ความชำนาญพิเศษ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้

บทนำ

หลังจากวิกฤตเศรษฐกิจในปี พ.ศ. 2540 ภาคการท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในภาคเศรษฐกิจที่สำคัญของระบบเศรษฐกิจไทย ด้วยความได้เปรียบเทียบในเรื่องทำเลที่ตั้ง ความหลากหลายของทรัพยากรท่องเที่ยว ความพร้อมของสิ่งสนับสนุนการท่องเที่ยว และการบริการที่เป็นมิตรของคนไทย ทำให้การท่องเที่ยวของไทยเติบโตอย่างต่อเนื่องตลอดสามทศวรรษที่ผ่านมา ในปี พ.ศ. 2553 ประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติมาเยือนมากเป็นลำดับที่ 16 ของโลก หรือเป็นลำดับ 4 ในเอเชีย (รองจากจีน มาเลเซีย และฮ่องกง ตามลำดับ) และมีรายรับจากนักท่องเที่ยวต่างชาติมากเป็นลำดับที่ 11 ของโลก หรือลำดับ 3 ในเอเชีย (รองจากจีน และฮ่องกง ตามลำดับ) (UNWTO, 2012) โดยมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติประมาณ 15.9 ล้านคน สร้างรายได้ประมาณ 5.9 แสนล้านบาท (Ministry of Tourism and Sports, 2011) จากการประมาณการของ World Travel &

Tourism Council (WTTC) พบว่า ในปี พ.ศ. 2553 ไทยจะมีมูลค่าเพิ่มจากอุตสาหกรรมท่องเที่ยว คิดเป็นร้อยละ 6.2 ของผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ เมื่อรวมผลกระทบต่ออุตสาหกรรม/กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้อง จะทำให้มีสัดส่วนมูลค่าเพิ่มสูงถึงร้อยละ 13.9 ต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติ และจะก่อให้เกิดการจ้างงานประมาณ 4.0 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 10.4 ของการจ้างงานทั้งหมดของไทย (WTTC, 2011)

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา ประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวชัดเจน โดยมุ่งหวังให้การท่องเที่ยวเป็นหนึ่งในตัวขับเคลื่อนทางเศรษฐกิจที่สำคัญเช่นเดียวกับที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ประเทศไทยจึงกำลังเผชิญกับการแข่งขันที่รุนแรงจากประเทศต่างๆ ในภูมิภาค และจะมีแนวโน้มการแข่งขันรุนแรงมากขึ้นในอนาคต ประเทศเหล่านี้มีทรัพยากรการท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมที่ยังสมบูรณ์กว่าของประเทศไทย บางประเทศมีการลงทุนเพิ่มขึ้นในการพัฒนาสิ่งดึงดูดใจและสิ่งอำนวยความสะดวก รวมทั้งบริการต่างๆ เพื่อสนับสนุนและรองรับการพัฒนาการท่องเที่ยวของตนเอง

แม้ประเทศในภูมิภาคจะมีทรัพยากรการท่องเที่ยวคล้ายคลึงกัน แต่มีลักษณะเฉพาะแตกต่างกันในด้านปัจจัยการผลิตที่เอื้ออำนวย (factor endowment) และระดับการลงทุนและการพัฒนาของภาคเอกชน หรือเรียกรวมกันว่า ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบ (comparative advantage) รวมถึงด้านการจัดการ นโยบาย และการวางแผน หรือเรียกว่า ความได้เปรียบในการแข่งขัน (competitive advantage) ดังนั้นแต่ละประเทศจึงมีจำนวนและรายรับจากนักท่องเที่ยวต่างชาติแตกต่างกัน หากพิจารณาจากแนวคิดการค้าระหว่างประเทศ ความแตกต่างดังกล่าวสามารถอธิบายด้วยการวิเคราะห์ความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยว (tourism specialization) ที่สะท้อนถึงความสามารถในการแข่งขันในตลาดนักท่องเที่ยวต่างชาติ (international tourist arrival competitiveness) ที่แตกต่างกันของแต่ละประเทศ

ด้านดุลบัญชีการชำระเงินระหว่างประเทศ (balance of payments account) การท่องเที่ยวเป็นการส่งออกของภาคบริการ (service sectors) ที่ผ่านมามีการใช้แนวคิดการค้าระหว่างประเทศเพื่อวิเคราะห์ระดับความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศในฐานะการส่งออกภาคบริการ โดยตรวจสอบด้วย Balassa's revealed comparative advantage (BRCA) (Sahli 2006; Kim and Lee, 2010) ทั้งนี้ Sahli (2006) พิสูจน์ให้เห็นว่า ประเทศในกลุ่ม OECD ที่มีส่วนแบ่งรายรับจากการส่งออกบริการการท่องเที่ยวสูงสุดอาจไม่ใช่ประเทศที่มีความชำนาญพิเศษสูงสุด ขณะที่ Kim and Lee (2010) พบว่า BRCA ให้ผลลัพธ์ที่สอดคล้องกับการวิเคราะห์ด้วยอัตราส่วนการค้า (trade ratio)

สำหรับในประเทศไทยยังไม่พบงานศึกษาในลักษณะนี้ ส่วนใหญ่เป็นการวิเคราะห์การค้าสินค้ามากกว่าการวิเคราะห์การค้าภาคบริการ บทความนี้จึงมีวัตถุประสงค์ที่จะวิเคราะห์เปรียบเทียบความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยวของประเทศไทยกับประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ระหว่างปี พ.ศ. 2545-2553 ที่เป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการการท่องเที่ยวของไทยจากยุคของความเข้มแข็ง (consolidation) ระหว่างปี พ.ศ. 2533-2545 ไปสู่ยุคของความไม่แน่นอน (instability) ระหว่างปี พ.ศ. 2546-2553 (Untong, 2012) ขึ้นตอนแรกประยุกต์ใช้ coverage ratio (CR) มาพิจารณาความสามารถของประเทศในการรักษาหรือเพิ่มส่วนแบ่งการตลาดในการส่งออกบริการท่องเที่ยว (Sahli, 2006) โดยเปรียบเทียบความสามารถในการแข่งขันกับภายนอกทั้งหมด (overall external tourism competitiveness) ของแต่ละประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผลลัพธ์จากการวิเคราะห์ส่วนนี้จะแสดงให้เห็นถึงความมุ่งมั่นของประเทศที่จะส่งออกและแข่งขันในการท่องเที่ยวเมื่อเทียบกับประเทศอื่นๆ ที่อยู่ในภูมิภาคเดียวกัน

นอกจากนี้จะวัดความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ (revealed comparative advantage, RCA) เพื่อประเมินความชำนาญพิเศษของไทยเทียบกับประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยประยุกต์ใช้ BRCA ทั้งที่เป็นการวิเคราะห์ในเชิงสถิต (static) และพลวัต (dynamic) อย่างไรก็ตาม BRCA ไม่สามารถใช้เปรียบเทียบขนาดความชำนาญพิเศษที่แตกต่างกันในแต่ละประเทศหรือในแต่ละช่วงเวลา (Laursen, 1998; Proudman and Redding, 1998; Hoen and Oosterhaven, 2006; Yu *et al.*, 2009) การศึกษานี้จึงประยุกต์ใช้ normalized revealed comparative advantage (NRCA) ที่เสนอโดย Yu *et al.* (2009) เพื่อเปรียบเทียบและจัดลำดับประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตามความชำนาญพิเศษ

ผลการศึกษาเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนขนาดความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยวและสถานการณ์การส่งออกบริการการท่องเที่ยวของไทยในช่วงปี พ.ศ. 2545-2553 เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาค รวมทั้งทำให้ทราบถึงประเทศที่มีศักยภาพจะเป็นคู่แข่งสำคัญของไทยในอนาคต ข้อมูลดังกล่าวจะเป็นประโยชน์และมีความสำคัญต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเตรียมรับมือกับการแข่งขันจากประเทศคู่แข่งในภูมิภาค และยังสามารถใช้เป็นข้อมูลประกอบการวางนโยบายเพื่อรักษาและส่งเสริมความสามารถในการแข่งขัน เพื่อรองรับการรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และการเปิดเสรีภาคบริการในภูมิภาคอาเซียนในปี พ.ศ. 2558 หัวข้อต่อไปกล่าวถึงภาพรวมของการท่องเที่ยวในภูมิภาค จากนั้นอธิบายวิธีการศึกษาที่ใช้ในการวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันและระดับความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยว ต่อจากนั้นนำเสนอผลการศึกษา ตอนท้ายเป็นสรุปและข้อเสนอแนะ

ภาพรวมการท่องเที่ยวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

การรณรงค์และส่งเสริมการท่องเที่ยวของไทยเริ่มจริงจังในปี พ.ศ. 2523 และ พ.ศ. 2530 ภายใต้การเปิดตัวโครงการ “ปีท่องเที่ยวไทย (Visit Thailand Year)” ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยวและใช้แนวทางดังกล่าวในการรณรงค์เริ่มจาก “ปีท่องเที่ยวมาเลเซีย” และ “ปีท่องเที่ยวเวียดนาม” ในปี พ.ศ. 2533 “ปีท่องเที่ยวเมียนมาร์” ปี พ.ศ. 2539 “ปีท่องเที่ยวลาว” ปี พ.ศ. 2542-2543 และ “ปีท่องเที่ยวกัมพูชา” ปี พ.ศ. 2546-2547 แต่ละประเทศประสบความสำเร็จจากโครงการดังกล่าวในระดับแตกต่างกัน และกระตุ้นให้เกิดการขยายตัวอย่างต่อเนื่องของการท่องเที่ยวในภูมิภาค (ยกเว้นประเทศบรูไน ซึ่งไม่ได้เป็นจุดมุ่งหมายปลายทางของนักท่องเที่ยวต่างชาติ โดยปี พ.ศ. 2553 มีสัดส่วนจำนวนและรายรับจากนักท่องเที่ยวต่างชาติไม่เกินร้อยละ 0.01) ระหว่างปี พ.ศ. 2545-2553 ภูมิภาคนี้มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติเพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 6 ต่อปี จาก 43 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2545 เป็น 70 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2553 ทั้งนี้ประเทศกัมพูชามีอัตราการเติบโตเฉลี่ยต่อปีสูงสุด คือ อัตราการขยายตัวเฉลี่ยประมาณร้อยละ 15 ต่อปี เนื่องด้วยมีแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก คือ นครวัด นครธม รองลงมา คือ สปป. ลาว ซึ่งมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยประมาณร้อยละ 11 ต่อปี (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปี พ.ศ. 2545-2553

ประเทศ	2545		2547		2550		2553		อัตราการเติบโตเฉลี่ยต่อปี (ร้อยละ)
	จำนวน (ล้านคน)	สัดส่วน (ร้อยละ)	จำนวน (ล้านคน)	สัดส่วน (ร้อยละ)	จำนวน (ล้านคน)	สัดส่วน (ร้อยละ)	จำนวน (ล้านคน)	สัดส่วน (ร้อยละ)	
กัมพูชา	0.79	1.83	1.06	2.18	1.87	3.01	2.40	3.45	14.96
สปป. ลาว	0.74	1.71	0.89	1.84	1.62	2.61	1.67	2.40	10.79
เวียดนาม	2.63	6.11	2.93	6.04	4.17	6.70	5.05	7.25	8.51
มาเลเซีย	13.29	30.90	15.70	32.38	20.97	33.70	24.58	35.30	7.99
ฟิลิปปินส์	1.93	4.49	2.29	4.72	3.09	4.97	3.52	5.06	7.78
ไทย	10.87	25.28	11.74	24.20	14.46	23.24	15.94	22.89	4.89
สหภาพพม่า	0.22	0.50	0.24	0.50	0.25	0.40	0.31	0.45	4.59
อินโดนีเซีย	4.98	11.58	5.32	10.97	5.51	8.85	7.00	10.06	4.35
สิงคโปร์	7.57	17.59	8.33	17.17	10.28	16.53	9.16	13.16	2.42
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้	43.01	100.00	48.50	100.00	62.24	100.00	69.63	100.00	6.21

ที่มา: Pacific Asia Travel Association (2008) และ UNWTO (2012)

ประเทศมาเลเซียมีฐานจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติสูง และอัตราการขยายตัวเฉลี่ยประมาณร้อยละ 8 ต่อปี นักท่องเที่ยวจากสิงคโปร์นิยมเดินทางมาท่องเที่ยวในช่วงวันหยุดสุดสัปดาห์ และเนื่องจากเป็นประเทศอิสลามทำให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของนักท่องเที่ยวจากอินโดนีเซีย สำหรับเวียดนามและฟิลิปปินส์มีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยของนักท่องเที่ยวต่างชาติประมาณร้อยละ 8 ต่อปี เช่นกัน ส่วนประเทศไทย สหภาพพม่า และอินโดนีเซียมีอัตราการขยายตัวเฉลี่ยประมาณร้อยละ 4-5 ต่อปี ขณะที่สิงคโปร์มีอัตราการขยายตัวน้อยที่สุดเพียงร้อยละ 2 ต่อปี และหากพิจารณาการกระจายตัวของนักท่องเที่ยวต่างชาติ พบว่า มีการกระจุกตัวค่อนข้างสูง โดยร้อยละ 70 กระจุกตัวอยู่ที่ประเทศมาเลเซีย ไทย และสิงคโปร์ ซึ่งมีศักยภาพและความพร้อมด้านการท่องเที่ยวสูงกว่าประเทศอื่นๆ ในภูมิภาคนี้

เมื่อพิจารณารายรับจากตารางที่ 2 พบว่า รายรับเพิ่มขึ้นเฉลี่ยร้อยละ 12 ต่อปี จาก 27 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี พ.ศ. 2545 เป็น 69 พันล้านดอลลาร์สหรัฐ ในปี พ.ศ. 2553 และในระหว่างปีดังกล่าว พบว่า มีเพียงสหภาพพม่าเท่านั้นที่มีอัตราการเติบโตเฉลี่ยของรายรับจากนักท่องเที่ยวต่างชาติลดลงประมาณร้อยละ 6 ต่อปี ขณะที่ฟิลิปปินส์และอินโดนีเซียที่มีอัตราการขยายตัวต่ำกว่าร้อยละ 10 ส่วนประเทศไทย มาเลเซีย และสิงคโปร์ ยังคงมีสัดส่วนรายรับสูงสุด คือ รวมกว่าร้อยละ 75 ของทั้งภูมิภาค โดยประเทศไทยมีสัดส่วนรายรับสูงสุด (ประมาณร้อยละ 30) รองลงมาได้แก่ มาเลเซีย (ประมาณร้อยละ 27) และสิงคโปร์ (ประมาณร้อยละ 21)

ตารางที่ 2 รายรับจากนักท่องเที่ยวต่างชาติของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปี พ.ศ. 2545-2553

ประเทศ	2545		2547		2550		2553		อัตราการเติบโตเฉลี่ยต่อปี (ร้อยละ)
	รายได้ (ล้าน \$US)	สัดส่วน (ร้อยละ)	รายได้ (ล้าน \$US)	สัดส่วน (ร้อยละ)	รายได้ (ล้าน \$US)	สัดส่วน (ร้อยละ)	รายได้ (ล้าน \$US)	สัดส่วน (ร้อยละ)	
สปป. ลาว	107	0.39	119	0.36	189	0.34	382	0.56	17..27
สิงคโปร์	4,462	16.40	5,325	16.07	9,075	16.43	14,181	20.69	15.55
เวียดนาม	-	-	1,950	5.88	3,750	6.79	4,450	6.49	14.74
กัมพูชา	454	1.67	603	1.82	1,135	2.06	1,260	1.84	13.62
มาเลเซีย	7,118	26.16	8,203	24.75	14,038	25.42	18,315	26.73	12.54
ไทย	7,901	29.04	10,043	30.30	16,667	30.18	20,127	29.37	12.40
ฟิลิปปินส์	1,761	6.47	2,017	6.09	4,933	8.93	2,783	4.06	5.89
อินโดนีเซีย	5,285	19.43	4,798	14.48	5,346	9.68	6,958	10.15	3.50
สหภาพพม่า	120	0.44	84	0.25	86	0.16	73	0.11	-6.11
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้	27,207	100.00	33,142	100.00	55,219	100.00	68,528	100.00	12.24

ที่มา: UNWTO (2012) และ International Monetary Fund (2012)

ในปี พ.ศ. 2553 ประเทศสิงคโปร์เป็นเพียงประเทศเดียวที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติสูงกว่าจำนวนประชากร ประเทศไทยมีจำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติรองจากมาเลเซีย และมีสัดส่วนนักท่องเที่ยวต่างชาติประมาณร้อยละ 25 ต่อประชากรทั้งประเทศ ใกล้เคียงกับ สปป. ลาว รองลงมา คือ ประเทศกัมพูชาที่มีสัดส่วนประมาณร้อยละ 16 ส่วนประเทศที่เหลือมีสัดส่วนไม่เกินร้อยละ 6 ทั้งนี้ สปป. ลาว และกัมพูชา มีสัดส่วนของรายรับต่อการส่งออกสูงถึงประมาณร้อยละ 17 และกัมพูชาที่มีรายรับต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติในสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 15 ส่วนไทย สิงคโปร์ และมาเลเซีย เป็นผู้นำการท่องเที่ยวในภูมิภาคนี้มีสัดส่วนดังกล่าวประมาณร้อยละ 7-8 ประชาชนในสิงคโปร์มีรายรับสูงสุดถึง 2,727.04 ดอลลาร์สหรัฐ ต่อหัวต่อปี รองลงมา ได้แก่ มาเลเซีย และไทย ที่มีรายรับประมาณ 647 และ 315 ดอลลาร์สหรัฐ ต่อหัวต่อปี ตามลำดับ ส่วนประเทศที่เหลือมีรายรับน้อยกว่า 100 ดอลลาร์สหรัฐ ต่อหัวต่อปี โดยสหภาพพม่ามีรายรับน้อยที่สุดเพียง 1.19 ดอลลาร์สหรัฐ ต่อหัวต่อปี (ตารางที่ 3)

ตารางที่ 3 ขนาดเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยวในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปี พ.ศ. 2553

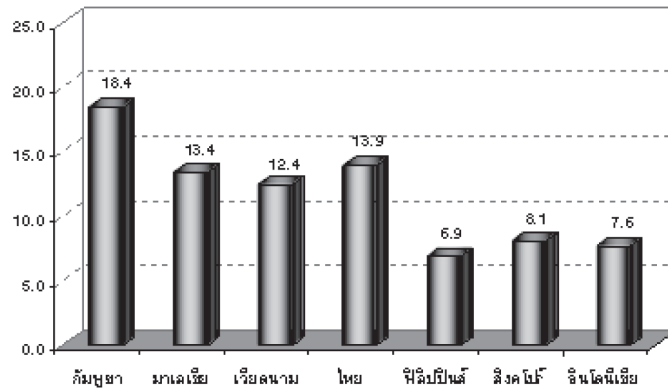
ประเทศ	จำนวนนักท่องเที่ยวต่างชาติ			รายรับจากนักท่องเที่ยวต่างชาติ		
	ล้านคน ^{1/}	ต่อประชากร 100 คน	ล้าน US\$ ^{2/}	ต่อการส่งออก (ร้อยละ) ^{3/}	ต่อ GDP (ร้อยละ) ^{3/}	ต่อหัวประชากร (\$US/person) ^{3/}
กัมพูชา	2.40	15.99	1,260	17.18	15.00	84.00
ไทย	15.94	24.94	20,127	8.77	8.20	314.98
สิงคโปร์	9.16	176.17	14,180	3.06	7.90	2,727.04
มาเลเซีย	24.58	86.84	18,315	7.91	7.70	647.17
สปป. ลาว	1.67	26.09	382	17.38	6.80	59.69
เวียดนาม	5.05	5.72	4,450	5.41	5.40	50.40
ฟิลิปปินส์	3.52	3.74	2,783	4.30	1.70	29.61
อินโดนีเซีย	7.00	2.95	6,958	3.99	1.10	29.28
สหภาพพม่า	0.31	0.51	73	0.91	0.20	1.19

ที่มา: ^{1/} UNWTO (2012)

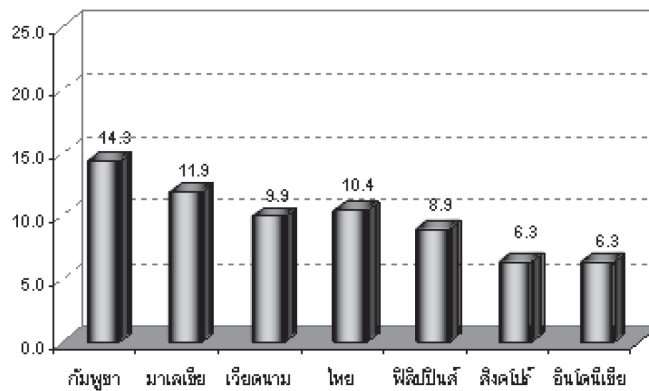
^{2/} International Monetary Fund (2012)

^{3/} คำนวณจากข้อมูลของ International Monetary Fund (2012)

จากข้อมูลของ WTTC (2012) แสดงในภาพที่ 1 พบว่า ในปี พ.ศ. 2553 กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในประเทศกัมพูชา ไทย และมาเลเซีย มีสัดส่วนต่อผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติและการจ้างงานมากกว่าร้อยละ 10 ซึ่งเป็นผลกระทบที่รวมผลกระทบโดยตรง (direct effects) ผลกระทบโดยอ้อม (indirect effects) และผลกระทบจากรายได้ (induced effects) ส่วนเวียดนามมีสัดส่วนดังกล่าวประมาณร้อยละ 12 และ 10 ตามลำดับ ขณะที่สิงคโปร์ ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย มีสัดส่วนดังกล่าวมากกว่าร้อยละ 6

ก. กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวต่อ GDP

ข. กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวต่อการจ้างงาน

ภาพที่ 1 ขนาดของกิจกรรมเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวที่มีต่อเศรษฐกิจและการจ้างงานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปี พ.ศ. 2553 (WTTC, 2012)

วิธีการศึกษา

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาวิเคราะห์และเปรียบเทียบความได้เปรียบในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวระหว่างประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในช่วงปี พ.ศ. 2545-2553 การศึกษาประกอบด้วย การวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวกับภายนอกทั้งหมด (overall external tourism competitiveness) โดยใช้ coverage ratio (CR) เพื่อวัดความสามารถในการแข่งขันและความมุ่งมั่นที่จะส่งออกและแข่งขันในการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศในภูมิภาค การวิเคราะห์ความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยวโดยใช้ BRCA และ NRCA และการวิเคราะห์พลวัตความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ (dynamic-BRCA) เพื่อประเมินสถานการณ์การส่งออก

บริการการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศ ทั้งนี้ใช้ข้อมูลที่รวบรวมจากรายงานดุลบัญชีการชำระเงินระหว่างประเทศ (balance of payments yearbook) ของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ที่ให้บริการออนไลน์ทางอินเทอร์เน็ต

ความสามารถในการแข่งขันกับภายนอก

Sahli (2006) เสนอว่า ความสามารถในการแข่งขันกับภายนอก (external competitiveness) ด้านการท่องเที่ยวของประเทศใดประเทศหนึ่ง พิจารณาได้จากความสามารถของประเทศในการรักษาหรือเพิ่มส่วนแบ่งการตลาดในการส่งออกบริการ สามารถประเมินด้วยตัวชี้วัดที่เรียกว่า coverage ratio ที่เป็นอัตราส่วนความสามารถในการส่งออกบริการการท่องเที่ยวของประเทศเทียบกับประเทศหรือกลุ่มประเทศที่ใช้อ้างอิง (reference area) โดยมีสูตรคำนวณดังนี้ (Hazari *et al.*, 2003; Sahli, 2006)

$$CR_j = \frac{X_{ij} / X_{ts}}{M_{ij} / M_{ts}} \quad (1)$$

โดยที่ CR_j คือ coverage ratio ของประเทศ j

X_{ij} คือ มูลค่าการส่งออกบริการการท่องเที่ยวของประเทศ j

M_{ij} คือ มูลค่าการนำเข้าบริการการท่องเที่ยวของประเทศ j

X_{ts} คือ มูลค่าการส่งออกบริการการท่องเที่ยวของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

M_{ts} คือ มูลค่าการนำเข้าบริการการท่องเที่ยวของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

i คือ ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 9 ประเทศ คือ กัมพูชา อินโดนีเซีย

สปป. ลาว มาเลเซีย สหภาพพม่า ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ เวียดนาม และไทย

ทั้งนี้ เกณฑ์พิจารณาความสามารถในการแข่งขัน (Sahli, 2006; Jelili and Ebrahim, 2010) มีดังนี้ ถ้าค่า $CR_j = 1$ แสดงว่า ประเทศ j มีดุลยภาพ (equilibrium) จะมีอัตราส่วนความสามารถในการส่งออกบริการการท่องเที่ยวเท่ากับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถ้า $CR_j > 1$ แสดงว่า ประเทศ j มีความสามารถในการแข่งขัน โดยมีอัตราส่วนดังกล่าวสูงกว่าของภูมิภาค แต่ถ้า $CR_j < 1$ แสดงว่า ประเทศ j ไม่มีความสามารถในการแข่งขัน อัตราส่วนนั้นจะน้อยกว่าของภูมิภาค

สมการที่ (1) เป็นการวิเคราะห์ในเชิงสถิติ ส่วนการวิเคราะห์ในเชิงพลวัตทำได้ด้วยการ taking logs และ totally differentiating สมการดังกล่าว จะได้สมการที่ (2) ที่แสดงองค์ประกอบของการเปลี่ยนแปลงของค่า CR_j ดังนี้

$$\frac{\Delta CR_j}{CR_j} = \frac{\Delta(X_{ij} / X_{ts})}{X_{ij} / X_{ts}} - \frac{\Delta(M_{ij} / M_{ts})}{M_{ij} / M_{ts}} \quad (2)$$

จากสมการที่ (2) ประเทศ j มีความมุ่งมั่นที่จะส่งออกและแข่งขันในการท่องเที่ยวที่ต่อยอดเมื่อ $\frac{\Delta(X_{ij} / X_{ts})}{X_{ij} / X_{ts}} > 0$ และ $CR_j > 1$ (Sahli, 2006)

ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ

ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ หรือ RCA เป็นเครื่องมือที่นักเศรษฐศาสตร์นิยมใช้วัดความชำนาญด้านการค้าระหว่างประเทศหรือความสามารถในการส่งออก ซึ่งนำเสนอครั้งแรกโดย Balassa ในปี ค.ศ. 1965 ที่ผ่านมานิยมใช้ Balassa's RCA พิจารณาความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการส่งออกสินค้าชนิดใดชนิดหนึ่งของประเทศใดประเทศหนึ่ง BRCA คำนวณจากการเปรียบเทียบสัดส่วนของสินค้าส่งออกของประเทศหนึ่งๆ เทียบกับสัดส่วนของสินค้านั้นในตลาดโลก สามารถประยุกต์นิยามดังกล่าวมาวิเคราะห์ความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ดังนี้

$$BRCA_j = \frac{\text{สัดส่วนมูลค่าการส่งออกบริการการท่องเที่ยวของประเทศ } j}{\text{สัดส่วนมูลค่าการส่งออกบริการการท่องเที่ยวของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้}}$$

และสามารถเขียนเป็นสูตรคณิตศาสตร์ได้ดังนี้

$$BRCA_j = \frac{X_{ij} / X_j}{X_{ts} / X_s} \quad \text{หรือ} \quad \frac{X_{ij} \cdot X_s}{X_j \cdot X_{ts}} \quad (3)$$

โดยที่ $BRCA_j$ คือ ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏด้านท่องเที่ยวของประเทศ j

X_{ij} คือ มูลค่าการส่งออกบริการการท่องเที่ยวของประเทศ j

X_j คือ มูลค่าการส่งออกทั้งหมด (สินค้าและบริการ) ของประเทศ j

X_{ts} คือ มูลค่าการส่งออกบริการการท่องเที่ยวของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

X_s คือ มูลค่าการส่งออกทั้งหมด (สินค้าและบริการ) ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

i คือ ประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ 9 ประเทศ ที่ศึกษา

จากสมการที่ (3) หาก $BRCA > 1$ แสดงว่า มีความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยว หรือมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการแข่งขัน ในทางกลับกัน ถ้าค่า $BRCA > 1$ แสดงว่า ไม่มีความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยว หรือไม่มีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว

ค่า $BRCA$ ที่ได้จากสมการที่ (3) มีค่าระหว่าง 0- ∞ (มีค่าบวก) และมีคุณสมบัติที่ไม่สมมาตร (asymmetric property) ดังนั้น ค่าเฉลี่ยของ $BRCA$ ของแต่ละประเทศหรือช่วงเวลาที่แตกต่างกันจึงมีขนาดไม่เท่ากัน และไม่สามารถนำค่า $BRCA$ ที่มีค่าเท่ากันของแต่ละประเทศหรือช่วงเวลาที่แตกต่างกันมาเปรียบเทียบกันได้ ต่อมา มีการปรับปรุงและนำเสนอสูตรการคำนวณใหม่ เช่น symmetrical RCA (SRCA) (Laursen, 1998), weigh a country's RCA (WRCA)

(Proudman and Redding, 1998), additive RCA (ARCA) (Hoen and Oosterhaven, 2006) normalized RCA (NRCA) (Yu *et al.*, 2009) เป็นต้น ในวิธีเหล่านี้ วิธี NRCA เป็นวิธีเดียวที่สามารถนำค่า RCA มาเปรียบเทียบระหว่างประเทศและช่วงเวลาที่แตกต่างกันได้ บทความนี้จึงเลือกวิธีดังกล่าวในการเปรียบเทียบความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยวระหว่างประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน โดยมีสูตรคำนวณค่า NRCA ดังนี้

$$NRCA_j = \frac{X_{ij}}{X_s} - \frac{X_j \cdot X_{ts}}{X_s^2} \quad (4)$$

ค่า $NRCA_j$ ที่คำนวณได้มีค่าระหว่าง -1/4 ถึง +1/4 (Yu, Cai, and Leung, 2009) ค่า $NRCA_j > 0$ แสดงว่า ประเทศ j มีความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยว (เช่นเดียวกับ $BRCA_j > 1$) ตรงกันข้าม หากค่า $NRCA_j < 0$ แสดงว่า ประเทศ j ไม่มีความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยว (เช่นเดียวกับ $BRCA_j < 1$) โดยสามารถแสดงความสัมพันธ์ระหว่าง $BRCA_j$ และ $NRCA_j$ ได้ดังนี้

$$BRCA_j = \frac{NRCA_j}{(X_{ts}/X_s) \cdot (X_j/X_s)} + 1 \quad (5)$$

การศึกษานี้ใช้สมการที่ (3) และ (4) ในการพิจารณาความชำนาญพิเศษ ส่วนการจัดลำดับความชำนาญพิเศษของประเทศในภูมิภาค จะพิจารณาเปรียบเทียบค่า NRCA ที่ได้จากสมการที่ (4) เท่านั้น

สมการที่ (3) เป็นการวิเคราะห์ในเชิงสถิต ต่อมา Tsikata (1999) ได้เสนอ dynamic-BRCA ที่เป็นการวิเคราะห์ในเชิงพลวัต และมีการประยุกต์ในงานศึกษาหลายๆ ชิ้น เช่น Valentine and Krasnik (2000) Edwards and Schoer (2001) Kaosa-ard and Untong (2008) เป็นต้น จากสมการที่ (3) เมื่อ taking logs และ totally differentiating สมการดังกล่าวแล้ว สามารถแยกองค์ประกอบการเปลี่ยนแปลงของค่า $BRCA_j$ เป็นสองส่วน คือ การเปลี่ยนแปลงสัดส่วนมูลค่าการส่งออกบริการการท่องเที่ยวของประเทศ j และการเปลี่ยนแปลงสัดส่วนมูลค่าการส่งออกบริการการท่องเที่ยวของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้ดังนี้

$$\frac{\Delta BRCA_j}{BRCA_j} = \frac{\Delta(X_{ij}/X_j)}{X_{ij}/X_j} - \frac{\Delta(X_{ts}/X_s)}{X_{ts}/X_s} \quad (6)$$

จากสมการที่ (6) สามารถนิยามการส่งออกบริการการท่องเที่ยวเป็น 6 สถานการณ์ (ตารางที่ 4) โดยในกรณีที่ค่า BRCA เพิ่มขึ้น (มีความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น) แบ่งได้เป็น 3 สถานการณ์ ดังนี้

1) **ดาวรุ่งพุ่งแรง** เป็นสถานการณ์ที่การท่องเที่ยวของภูมิภาคมีแนวโน้มดีขึ้น และประเทศ j สามารถขยายการส่งออกบริการได้เร็วกว่าอัตราการขยายตัวของภูมิภาค

2) *สวนกระแส* เป็นสถานการณ์ที่ประเทศ j มีความสามารถในการส่งออกบริการได้มากขึ้น แต่สถานการณ์การท่องเที่ยวในภูมิภาคกลับหดตัว

3) *ตั้งรับปรับตัว* เป็นสถานการณ์ที่ประเทศ j มีความสามารถในการส่งออกลดลง โดยความสามารถในการส่งออกของประเทศ j ลดลงช้ากว่าการหดตัวของการท่องเที่ยวในภูมิภาค

ส่วนกรณีที่ค่า BRCA ลดลง (มีความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยวลดลง) แบ่งได้เป็น 3 สถานการณ์ ดังนี้

1) *คว่ำไม่ทัน* เป็นสถานการณ์ที่การท่องเที่ยวในภูมิภาคและประเทศ j มีแนวโน้มดีขึ้น แต่ความสามารถในการส่งออกของประเทศ j กลับขยายตัวต่ำกว่าอัตราการขยายตัวของภูมิภาค

2) *เสียโอกาส* เป็นสถานการณ์ที่การท่องเที่ยวในภูมิภาคมีแนวโน้มดีขึ้น แต่ประเทศ j กลับมีความสามารถในการส่งออกบริการการท่องเที่ยวลดลง

3) *ถอยนำ* เป็นสถานการณ์ที่เกิดการหดตัวของการท่องเที่ยวในภูมิภาคและประเทศ j แต่ความสามารถในการส่งออกของประเทศ j ลดลงเร็วกว่าอัตราการหดตัวของภูมิภาค

ตารางที่ 4 นิยามสถานการณ์การส่งออกบริการการท่องเที่ยวที่ใช้วิเคราะห์ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏในเชิงพลวัต

แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง ค่า BRCA	แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง		สถานการณ์ส่งออก ตามนิยาม
	สัดส่วนการส่งออกบริการ การท่องเที่ยวของประเทศ j	สัดส่วนการส่งออกบริการการท่องเที่ยว ของภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้	
เพิ่มขึ้น	↑	>	ดาวรุ่งพุ่งแรง
	↑		สวนกระแส
	↓	<	ตั้งรับปรับตัว
ลดลง	↑	<	คว่ำไม่ทัน
	↓		เสียโอกาส
	↓	>	ถอยนำ

ที่มา: ปรับปรุงมาจาก Edwards and Schoer (2001) และ Kaosa-ard and Untong (2008)

ผลการศึกษา

ผลการศึกษาแบ่งเป็นสองส่วน ส่วนแรกเป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ coverage ratio ที่ใช้พิจารณาความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวกับภายนอกทั้งหมด เพื่อตรวจสอบความมุ่งมั่นที่จะส่งออกและแข่งขันในการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และส่วนที่สองเป็นการนำเสนอผลการวิเคราะห์ความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏ ที่เป็นการประเมินความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยว และสถานการณ์การส่งออกบริการการท่องเที่ยวของไทยและประเทศต่างๆ ของภูมิภาคในระหว่างปี พ.ศ. 2545-2553

ความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับภายนอกทั้งหมด

ตารางที่ 5 แสดงผลการประเมินความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับภายนอกทั้งหมดของแต่ละประเทศ ใน 4 คอลัมน์แรกเป็นค่า CR ในแต่ละปี ซึ่งใช้พิจารณาความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศ ส่วนการวิเคราะห์เชิงพลวัตเป็นการพิจารณาการเปลี่ยนค่า CR แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนแบ่งการส่งออก และส่วนแบ่งการนำเข้า ซึ่งแสดงในคอลัมน์ที่ 5-7 สำหรับคอลัมน์สุดท้ายเป็นผลการพิจารณาความมุ่งมั่นที่จะส่งออกและแข่งขันในการท่องเที่ยวของประเทศตามแนวคิดของ Sahli (2006) ประเทศที่มุ่งมั่นที่จะส่งออกและแข่งขันในการท่องเที่ยว (✓) จะต้องผ่านเงื่อนไข 2 ประการ คือ มีการขยายตัวของส่วนแบ่งการส่งออก (มีค่าเป็นบวก) และมีค่า $CR > 1$ หากประเทศใดไม่ผ่านเงื่อนไขใดเงื่อนไขหนึ่งถือว่า ประเทศนั้นไม่มุ่งมั่นที่จะส่งออกและแข่งขันในการท่องเที่ยว (✗)

ตารางที่ 5 ความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับภายนอกทั้งหมดของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปี พ.ศ. 2545-2553

ประเทศ	Coverage ratio				การขยายตัวของ			ความมุ่งมั่นที่จะส่งออกการท่องเที่ยว
	2545	2547	2550	2553	CR	ส่วนแบ่งการส่งออก	ส่วนแบ่งการนำเข้า	
กัมพูชา	8.48	8.75	5.38	3.90	-0.54	0.11	1.41	✓
สปป. ลาว	4.77	5.87	6.12	1.15	-0.76	0.43	4.89	✓
มาเลเซีย	1.94	1.78	1.47	1.41	-0.27	0.03	0.41	✓
ไทย	1.71	1.54	1.89	2.23	0.31	0.02	-0.22	✓
เวียดนาม	-	1.74	1.79	1.85	-0.91	0.04	10.24	✓
อินโดนีเซีย	1.15	0.94	0.63	0.67	-0.42	-0.48	-0.10	✗
สหภาพมอ	3.00	2.01	1.37	0.82	-0.73	-0.76	-0.12	✗
ฟิลิปปินส์	0.77	1.09	1.73	0.50	-0.35	-0.37	-0.03	✗
สิงคโปร์	0.39	0.40	0.40	0.52	0.33	0.27	0.05	✗

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลของ International Monetary Fund (2012)

ยกตัวอย่างกรณีประเทศไทย ค่า CR ระหว่างปี พ.ศ. 2545-2553 มากกว่า 1 แสดงว่า ไทยมีความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยว ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวประเทศไทยมีรายรับจากการส่งออกบริการการท่องเที่ยวสูงกว่าภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ขณะที่การเพิ่มขึ้นของค่า CR สามารถอธิบายได้ด้วยการลดลงของส่วนแบ่งรายจ่ายในการไปท่องเที่ยวต่างประเทศ (ส่วนแบ่งการนำเข้า) ซึ่งสูงกว่าการขยายตัวของส่วนแบ่งรายรับจากการส่งออกบริการการท่องเที่ยว (ส่วนแบ่งการส่งออก) นอกจากนี้จากการที่ส่วนแบ่งการส่งออกมีการขยายตัวเพิ่มขึ้น (มีค่าเป็นบวก) และค่า CR

ตลอดช่วงเวลาที่เราพิจารณามีค่ามากกว่า 1 แสดงว่า ไทยมีความมุ่งมั่นที่จะส่งออกและแข่งขันในการท่องเที่ยวตามนิยามของ Sahli (2006)

จากตารางที่ 5 พบว่า ประเทศกัมพูชา สปป. ลาว มาเลเซีย และไทย มีความสามารถในการแข่งขัน ($CR > 1$) ระหว่างปี พ.ศ. 2545-2553 และประเทศเวียดนามสำหรับช่วงปี พ.ศ. 2547-2553 โดยกัมพูชามีความสามารถในการแข่งขันสูงสุด เนื่องจากมีทรัพยากรท่องเที่ยวที่มีลักษณะเฉพาะเป็นหนึ่งเดียวในโลกอย่างเช่น นครวัด นครธม และช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมากัมพูชามีการลงทุนและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว เช่น โรงแรม สนามบิน ถนน เป็นต้น เพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวในพื้นที่มรดกโลกของจังหวัดเสียมเรียบ เป็นที่น่าสังเกตว่าในปี พ.ศ. 2553 ค่า CR ของกัมพูชา และ สปป. ลาว ลดลงเกือบสองเท่า อาจเป็นผลมาจากวิกฤตเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในสหรัฐฯ และสหภาพยุโรป (ปัจจัยภายนอก) ซึ่งเป็นตลาดนักท่องเที่ยวที่สำคัญของทั้งสองประเทศ (Untong, 2012)

สำหรับข้อมูลในคอลัมน์สุดท้าย แสดงให้เห็นว่า กัมพูชา สปป. ลาว มาเลเซีย ไทย และเวียดนามมีความมุ่งมั่นที่จะส่งออกและแข่งขันในการท่องเที่ยว ส่วนประเทศอินโดนีเซีย สหภาพพม่า และฟิลิปปินส์ มีการขยายตัวของส่วนแบ่งการส่งออกเป็นลบ ขณะที่สิงคโปร์แม้จะมีการขยายตัวของส่วนแบ่งการส่งออกเป็นบวก แต่มีค่า $CR < 1$ ดังนั้นประเทศทั้งสี่จึงจัดอยู่ในกลุ่มประเทศที่ไม่มุ่งมั่นที่จะส่งออกและแข่งขันในการท่องเที่ยว

เป็นที่น่าสนใจว่า สิงคโปร์ประกาศวิสัยทัศน์ในปี พ.ศ. 2539 ว่า “Tourism Capital in Asia” แต่กลับมีค่า $CR < 1$ ในช่วงปี พ.ศ. 2545-2553 และอยู่ในกลุ่มประเทศที่ไม่มุ่งมั่นที่จะส่งออกและแข่งขันในการท่องเที่ยวในช่วงเวลาที่พิจารณา อาจเป็นเพราะว่าช่วงเวลาดังกล่าวสิงคโปร์มุ่งมั่นที่จะพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ (information technology) เพื่อต้องการเป็นศูนย์กลางทางด้านการค้า การสื่อสาร และการเงินของภูมิภาค นอกจากนี้เมื่อพิจารณาการส่งออกของสิงคโปร์ในปี พ.ศ. 2553 พบว่า การส่งออกเครื่องจักรและอุปกรณ์ไฟฟ้า และผลิตภัณฑ์ปิโตรเลียมมีมูลค่าสูงกว่ารายรับจากการท่องเที่ยวถึง 8 และ 4 เท่า ตามลำดับ

ความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยว

ในตอนนี้เป็นเปรียบเทียบน้ำหนักของการส่งออกบริการการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศเมื่อเทียบกับการส่งออกทั้งหมดของภูมิภาค เพื่อให้เข้าใจถึงความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยว ตารางที่ 6 เป็นผลการคำนวณค่า $BRCA$ และ $NRCA$ ตามสมการที่ (3) และ (4) ของแต่ละประเทศในปี พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2553 หากประเทศใดมีค่า $BRCA > 1$ หรือ $NRCA > 0$ แสดงว่ามีความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยว ขณะที่คอลัมน์ “ลำดับที่” แสดงตำแหน่งความชำนาญพิเศษ

โดยพิจารณาเปรียบเทียบจากค่า *NRCA* ส่วนคอลัมน์สุดท้ายเป็นผลการวิเคราะห์ dynamic-BRCA ที่สะท้อนสถานการณ์การส่งออกบริการการท่องเที่ยวของประเทศนั้นๆ ระหว่างปี พ.ศ. 2545-2553 ตามนิยามที่อธิบายไว้ในตารางที่ 4

ตารางที่ 6 ความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยวของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ปี พ.ศ. 2545 และ พ.ศ. 2553

ประเทศ	2545			2553			Δ BRCA	สถานการณ์ การส่งออก
	BRCA	NRCA	ลำดับที่	BRCA	NRCA	ลำดับที่		
ไทย	1.6656	6.5653	1	1.6299	6.1045	1	ลดลง	ถอยนำ
มาเลเซีย	1.1501	1.9323	3	1.4707	4.6003	2	เพิ่มขึ้น	ตั้งรับปรับตัว
กัมพูชา	3.1589	0.6445	4	3.1945	0.6793	3	เพิ่มขึ้น	ตั้งรับปรับตัว
สปป. ลาว	3.6838	0.1618	5	3.2325	0.2071	4	ลดลง	ถอยนำ
เวียดนาม	1.1699	0.9252	-	1.0993	0.0221	5	ลดลง	ถอยนำ
สหภาพพม่า	0.6571	-0.1304	6	0.1690	-0.2803	6	ลดลง	ถอยนำ
ฟิลิปปินส์	0.8023	-0.9023	7	0.7993	-0.5485	7	ลดลง	ถอยนำ
อินโดนีเซีย	1.4577	3.4505	2	0.7412	-1.9067	8	ลดลง	ถอยนำ
สิงคโปร์	0.5031	-9.1636	8	0.5680	-8.4632	9	เพิ่มขึ้น	ตั้งรับปรับตัว

หมายเหตุ: สำหรับกรณีเวียดนามเป็นการพิจารณาปี พ.ศ. 2546 และ พ.ศ. 2553

ที่มา: คำนวณจากข้อมูลของ International Monetary Fund (2012)

จากตารางที่ 6 พบว่า ในปี พ.ศ. 2545 มีเพียงสหภาพพม่า ฟิลิปปินส์ และสิงคโปร์เท่านั้น ที่ไม่มีความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยว (มีค่า $BRCA < 1$ และ $NRCA < 0$) แต่ในปี พ.ศ. 2553 นอกจากทั้งสามประเทศข้างต้นแล้ว อินโดนีเซียเป็นอีกหนึ่งประเทศที่ไม่มีความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยว โดยมีค่า $NRCA$ เปลี่ยนแปลงจากบวกในปี พ.ศ. 2545 ($NRCA = 3.4505$) เป็นลบในปี พ.ศ. 2553 ($NRCA = -1.9067$) กล่าวได้ว่าในปี พ.ศ. 2553 อินโดนีเซียสูญเสียความชำนาญพิเศษเมื่อเทียบกับปี พ.ศ. 2545 อาจเป็นผลมาจากเหตุการณ์ความไม่สงบและภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในอินโดนีเซีย เช่น เหตุการณ์ระเบิดที่บาห์ลีในปี พ.ศ. 2545 เหตุการณ์ภัยพิบัติสึนามิในปี พ.ศ. 2547 เป็นต้น

เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบค่า $NRCA$ ระหว่างประเทศ พบว่า ไทยเป็นประเทศที่มีความชำนาญพิเศษสูงสุดในภูมิภาค แต่มีแนวโน้มลดลง โดยค่า $NRCA$ ลดลงจาก 6.5653 ในปี พ.ศ. 2545 เป็น 6.1045 ในปี พ.ศ. 2553 หรือลดลงเฉลี่ยประมาณร้อยละ 0.81 ต่อปี อาจเป็นผลมาจากการลดลงของคุณภาพบริการ การแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้นจากประเทศในภูมิภาค และความไม่สงบทางการเมืองภายในประเทศ สำหรับมาเลเซีย กัมพูชา และสิงคโปร์ เพียงสามประเทศที่มีความชำนาญ

พิเศษเพิ่มขึ้น เฉพาะมาเลเซียและกัมพูชาเท่านั้นที่มีลำดับความชำนาญพิเศษในปี พ.ศ. 2553 ดีขึ้นจากปี พ.ศ. 2545

ความชำนาญพิเศษที่เพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดของมาเลเซียจาก 1.9323 ในปี พ.ศ. 2545 เป็น 4.6003 ในปี พ.ศ. 2553 หรือเพิ่มขึ้นเฉลี่ยประมาณร้อยละ 10.12 ต่อปี ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากแคมเปญการโฆษณาที่เข้มข้นที่ว่า “Malaysia Truly Asia” และการให้อิสระในการพัฒนาหรือส่งเสริมการท่องเที่ยวแก่เกาะต่างๆ ของมาเลเซีย อย่างไรก็ตามจำนวนวันพักของนักท่องเที่ยวต่างชาติยังคงน้อยกว่าไทย (Untong *et al.*, 2012) ขณะที่การเพิ่มขึ้นของความชำนาญพิเศษของกัมพูชานั้น ส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความได้เปรียบในเรื่องแหล่งท่องเที่ยว และการขยายตัวของการท่องเที่ยวในพื้นที่จังหวัดเสียมเรียบที่เป็นแหล่งที่ตั้งของมรดกโลก

คอลัมน์สุดท้ายของตารางที่ 6 เป็นผลการวิเคราะห์ dynamic-BRCA ที่เป็นการเปรียบเทียบการเปลี่ยนแปลงของค่า *BRCA* ในปี พ.ศ. 2553 กับ พ.ศ. 2545 พบว่า มาเลเซีย กัมพูชา และสิงคโปร์ มีการหดตัวของส่วนแบ่งการส่งออกบริการการท่องเที่ยวลดลงช้ากว่าการหดตัวของส่วนแบ่งการส่งออกบริการการท่องเที่ยวของภูมิภาค ทำให้ประเทศเหล่านี้มีความชำนาญพิเศษเพิ่มขึ้น ดังนั้นการส่งออกบริการการท่องเที่ยวของทั้งสามประเทศจึงอยู่ในสถานการณ์ “ตั้งรับปรับตัว” ส่วนอีก 6 ประเทศ ได้แก่ ไทย สปป. ลาว เวียดนาม สหภาพพม่า ฟิลิปปินส์ และอินโดนีเซีย อยู่ในสถานการณ์ส่งออกแบบ “ถอยนำ” เนื่องจากสัดส่วนการส่งออกบริการการท่องเที่ยวของประเทศหดตัวเร็วกว่าการส่งออกบริการการท่องเที่ยวของภูมิภาค ทำให้ประเทศเหล่านี้มีความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยวลดลง

สรุปและข้อเสนอแนะ

บทความนี้ศึกษาเปรียบเทียบความได้เปรียบในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยประยุกต์ใช้ coverage ratio และความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบที่ปรากฏทั้งในเชิงสถิติและพลวัต ในการวิเคราะห์ใช้ข้อมูลการส่งออกบริการการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศระหว่างปี พ.ศ. 2545-2553 ผลการศึกษาเป็นข้อมูลเชิงประจักษ์ที่สะท้อนถึงความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยว และสถานการณ์การส่งออกบริการการท่องเที่ยวของแต่ละประเทศในภูมิภาค รวมทั้งทราบถึงประเทศที่มีศักยภาพที่จะเป็นคู่แข่งสำคัญของไทยในอนาคต ข้อมูลดังกล่าวเป็นประโยชน์สำหรับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการเตรียมรับมือกับการแข่งขันที่รุนแรงมากขึ้นในอนาคตจากประเทศคู่แข่งในภูมิภาคเดียวกัน นอกจากนี้ยังมีความสำคัญต่อการวางแผนนโยบายเพื่อรักษาและส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันของการท่องเที่ยวไทยเพื่อรองรับการรวมกลุ่มประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนและการเปิดเสรีภาคบริการในภูมิภาคอาเซียนในปี พ.ศ. 2558

ผลการวิเคราะห์สะท้อนว่า ตลอดช่วงปี พ.ศ. 2545-2553 ประเทศกัมพูชา สปป. ลาว มาเลเซีย ไทย และเวียดนาม มีความสามารถในการแข่งขัน โดยมีส่วนเกินของการส่งออกบริการการท่องเที่ยวเมื่อเทียบกับภูมิภาค ขณะที่การวิเคราะห์ dynamic-CR แสดงให้เห็นว่า ทั้ง 5 ประเทศมีความมุ่งมั่นที่จะส่งออกและแข่งขันในการท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังพบว่า ประเทศไทยมีความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยวสูงสุดในภูมิภาคนี้ แต่มีแนวโน้มลดลงเมื่อเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2553 กับ พ.ศ. 2545 ขณะที่มาเลเซียเป็นประเทศที่มีความชำนาญพิเศษเพิ่มขึ้นสูงสุด ทั้งนี้ประเทศมาเลเซีย กัมพูชา และสิงคโปร์มีแนวโน้มความชำนาญพิเศษเพิ่มขึ้นในช่วงเวลาที่ศึกษา โดยอัตราการหดตัวของส่วนแบ่งการส่งออกบริการของทั้งสามประเทศลดลงต่ำกว่าการหดตัวของส่วนแบ่งการส่งออกของภูมิภาค ทำให้ทั้งสามประเทศอยู่ในสถานการณ์การส่งออกที่ “ตั้งรับปรับตัว” ขณะที่ประเทศอื่นๆ อยู่ในสถานการณ์การส่งออกที่ “ถอยนำ” ซึ่งส่วนแบ่งการส่งออกบริการการท่องเที่ยวของประเทศลดลงเร็วกว่าการหดตัวของภูมิภาค

ประเทศไทยยังคงเป็นผู้นำด้านการท่องเที่ยวในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่ในช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงของการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการการท่องเที่ยวไทยจากยุคของความเข้มแข็งสู่ยุคของความไม่แน่นอน ไทยมีความชำนาญพิเศษด้านการท่องเที่ยวลดลงเมื่อเทียบกับบางประเทศในภูมิภาค ขณะเดียวกันไทยยังต้องเผชิญกับการแข่งขันที่รุนแรงมากในภูมิภาคโดยเฉพาะกับมาเลเซีย ดังนั้นในอนาคตไทยควรอาศัยความได้เปรียบจากการเป็นศูนย์กลางด้านการท่องเที่ยวของภูมิภาค ด้วยการแสวงหาความร่วมมือและหาพันธมิตรทางด้านการท่องเที่ยวภายในภูมิภาค เพื่อสร้างประโยชน์ร่วมกันในลักษณะของการส่งเสริมการท่องเที่ยวแบบ multi-destination ที่อยู่ในรูปการท่องเที่ยวร่วมกัน หรือ complementary destinations ภายในภูมิภาคแทนการแข่งขันกันเอง และควรใช้โอกาสจากการเข้าเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน และการพัฒนาเส้นทางคมนาคมภายในภูมิภาค ด้วยการกำหนดนโยบายส่งเสริมการตลาดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ในอนาคตควรมีการศึกษาเพิ่มเติมในประเด็นของการวิเคราะห์ shift-share analysis เพื่อเปรียบเทียบตำแหน่งทางการตลาดของไทยกับประเทศในภูมิภาค การวิเคราะห์ intra-tourism trade ในภูมิภาคเดียวกัน เพื่อทราบรูปแบบการท่องเที่ยวภายในภูมิภาค รวมทั้งการวิเคราะห์เปรียบเทียบสมรรถนะ (benchmarking) การแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของไทยกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคนี้ เพื่อค้นหาปัจจัยที่จะช่วยสนับสนุนและส่งเสริมความสามารถในการแข่งขันด้านการท่องเที่ยวของไทยในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- Edwards, L. and V. Schoer. 2001. **The Structure and Competitiveness of South African Trade**. Trade and Industrial Policy Secretariat Annual forum (TIPS), September 10-12, 2001, Muldersdrift.
- Hazari, B., J. J. Nowak, and M. Sahli. 2003. **International Tourism as a Way of Importing Growth**. International Conference on Tourism Modeling and Competitiveness, October 31-November 1, 2003, Paphos, Cyprus.
- Hoen A. R. and J. Oosterhaven. 2006. "On the measurement of comparative advantage." **The Annals of Regional Science** 40 (3): 677-691.
- International Monetary Fund. 2012. **Balance of Payments Statistics** (Online). <http://elibrary-data.imf.org/FindDataReports.aspx?d=33061&e=170784>, July 16, 2012.
- Jelili, R. B. and A. A. Ebrahim. 2010. **Tourism in Arab South Mediterranean Countries: The Competitiveness Challenge**. Safat: Arab Planning Institute.
- Kaosa-ard, M and A. Untong 2008. "Tourism competitiveness in the Greater Mekong Subregion." In A. Adam and M. Kaosa-ard (eds.). **Mekong Tourism: Competitiveness & Opportunities**. Social Research Institute, Chiang Mai University, 3-15.
- Kim, H. and N. Lee. 2010. "Specialization analysis of global and Korean tourism industry: On a basis of revealed comparative advantage." **International Journal of Tourism Sciences** 10 (1): 1-12.
- Laursen, K. 1998. **Revealed Comparative Advantage and the Alternatives as Measures of International Specialisation**. DRUID working paper 98-30, Copenhagen: DRUID.
- Ministry of Tourism and Sports. 2011. **International Tourist Arrivals to Thailand by Nationality (January-December 2010)** (Online). www.tourism.go.th/2009/th/statistic/tourism.php, June 16, 2011.
- Pacific Asia Travel Association (PATA). 2008. **Annual Tourism Monitor 2008**. Bangkok: PATA.
- Proudman J. and S. Redding. 1998. **Openness and Growth**. Bank of England, UK.
- Sahli, M. 2006. "Tourism destination specialisation." In L. Dwyer and P. Forsyth (eds.). **International Handbook on the Economic of Tourism**. Massachusetts: Edward Elgar, 434-463.

- Tsikata, Y. M. 1999. **Liberalization and Trade Performance in South Africa**. Southern African Department, World Bank.
- Untong, A. 2012. **The Destination Management in Tourism and Tourism Competitiveness in Thailand**. Doctor of Philosophy Thesis in Tourism and Environmental Economics, University of the Balearic Islands, Spain.
- _____, V. Ramos, J. Rey-Maqueira, and M. Kaosa-ard. 2012. **Tourism Specialization and Competitive Advantage of Thailand**. 18th APTA Conference 2012, June 26-29, 2012, Taipei, Taiwan.
- UNWTO. 2012. **UNWTO World Tourism Barometer (Volume10, May 2012)** (Online). <http://mkt.unwto.org/en/barometer/may-2012-volume-10>, September, 2012.
- Valentine, N. and G. Krasnik. 2000. "SADC trade with the rest of the world: winning export sectors and revealed comparative advantage ratios." **South African Journal of Economics** 68 (2): 266-285.
- WTTC. 2011. **Travel & Tourism Economic Impact: Thailand 2010**. London: World Travel & Tourism Council.
- _____. 2012. **Travel & Tourism Economic Impact**. London: World Travel & Tourism Council.
- Yu, R., J. Cai, and P. Leung. 2009. "The normalized revealed comparative advantage index." **The Annals of Regional Science** 43 (1): 267-282.